

STEFAN KOPEREK CR
Kraków

OBRZĘD BŁOGOSŁAWIENSTWA ORGANÓW

I. HISTORIA I PRZEZNACZENIE ORGANÓW

„W Kościele Łacińskim należy mieć w wielkim poszanowaniu organy piszczalkowe jako tradycyjny instrument muzyczny, którego brzmienie ceremoniom kościelnym dodaje majestatu, a umysły wiernych podnosi do Boga i spraw niebieskich” – stwierdza soborowa *Konstytucja o liturgii świętej* (KL 120). Geneza tego tradycyjnego instrumentu muzycznego sięga starożytności, wywodzi się bowiem z organów wodnych (gr. *hydraulos*, łac. *organon hydraulicum*), które zostały zbudowane przez Ktesibiosa z Aleksandrii w połowie III w. przed narodzeniem Chrystusa. Składały się one z rur brązowych o różnej długości, do których napędzano za pomocą wody powietrze, wydobywając w ten sposób z nich różne dźwięki¹. Na wzór tych organów zbudowano również organy wodne w Rzymie za czasów Nerona, których prawdopodobnie używano w teatrze, a może też i do zabaw dworskich. W IV w. pojawiły się już organy pneumatyczne, do których powietrze tłoczone było za pomocą miecha ze zgęszczonym powietrzem. Po raz pierwszy znalazły one zastosowanie w kaplicy króla Pepina Małego w Compiègne (VIII w.)². Do ich rozpowszechnienia przyczynili się benedyktyni. W X w. pojawiły się organy już o dwóch manualach. Znane w tym czasie były organy w Winchester oraz w Fleury sur Loire, Limoges i Chartres. Od XV w.

---

¹ *Mały słownik kultury antycznej*, red. L. Winniczuk, Warszawa 1976, s. 205.

² P. R a d o, *Enchiridion liturgicum*, t. II, Romae 1961, s. 1417

organy – coraz bardziej udoskonalane – przyjęły się w całej Europie. W okresie zaś baroku, a później romantyzmu muzyka organowa poniekąd przysłoniła akcję liturgiczną. Wierni skazani byli na całkowity bierny udział w liturgii³, na słuchanie nie tyle liturgicznych tekstów, ile utworów organowych i śpiewu chórów, którym towarzyszyła muzyka organowa czy orkiestra symfoniczna. Stąd też Kościół wielokrotnie zabierał głos odnośnie do śpiewu i muzyki, w tym też organowej, by zachować jej kościelny i liturgiczny charakter. Znamienna była troska już Soboru Trydenckiego, który na XXIII sesji żądał, by nic świeckiego lub bezbożnego nie dostało się do muzyki czy też śpiewu⁴. Na temat muzyki kościelnej wypowiedali się Aleksander VII, Benedykt XIV, Pius VIII, św. Pius X, Pius XI, Pius XII⁵. Znaczenie i miejsce muzyki organowej w liturgii najlepiej wyrażają niewątpliwie: *Konstytucja o liturgii świętej*, podkreślająca, że jej celem jest chwała Boża i uświęcenie wiernych (KL 112) i *Obrzęd poświęcenia organów*, który z tej racji, iż organy mają służyć przede wszystkim liturgii, postanawia, aby je pobłogosławić przed oddaniem ich do użytku liturgicznego (p. 1052).

II. GŁÓWNE WĄTKI TEOLOGICZNE OBRZĘDU BŁOGOSŁAWIEŃSTWA

Obrzęd błogosławieństwa organów zawarty jest w drugim tomie księgi *Obrzędy błogosławieństw*. Obejmuje on punkty od 1052 do 1067. Składa się z obrzędów wstępnych, w których po znaku krzyża i pozdrowieniu celebrans w krótkiej przemowie ukazuje sens błogosławieństwa, następnie obrzęd zawiera wybór czytań biblijnych – trzy ze Starego Testamentu i cztery z Nowego, psalm responsoryjny, prośby oraz modlitwę błogosławieństwa i kończy się obrzędem błogosławienia wiernych. Obrzęd ten zawiera kilka istotnych wątków teologicznych.

---

³ R. R a k, *Zarys dziejów śpiewu i muzyki*, w: *Wprowadzenie do liturgii*, Poznań 1967, s. 484.

⁴ Por. tamże, s. 486.

⁵ Tamże.

1. UWIELBIENIE BOGA

Wprowadzenie celebransa do obrzędu błogosławieństwa podkreśla za Soborem, iż

wykonywanie muzyki podczas świętych czynności zmierza przede wszystkim do uwielbienia Boga i do uświęcenia ludzi. Dźwięk organów staje się wspianym znakiem owej pieśni nowej, jaką winniśmy śpiewać Bogu (p. 1057).

Ten wkład muzyki organowej w uwielbienie Boga wyrażają między innymi dobrane czytania biblijne (p.1058-1059), które nawiązują do muzycznej tradycji Starego Testamentu, zwłaszcza do liturgii świątynnej. I tak między innymi czytanie z Księgi Liczb przypomina polecenie:

również w wasze dni radosne, w dni święte, na nowiu księżyca, przy waszych ofiarach całopalnych i pojednania będziecie dąć w trąby; one będą przypomnieniem o was przed Jahwe. Jam jest Jahwe, Bóg wasz (Lb 10, 10).

Czytanie wyjęte z 1. Księgi Kronik wylicza wiele instrumentów – cymbały, cytry, harfy, trąby – których muzyka towarzyszy z Arką Bożą, wyrażając „wielką radość” (Por. 1 Krn 5, 2-5a. 11-14).

Bardzo wymowny jest fragment 2. Księgi Kronik, który opisuje uroczyste wniesienie Arki Przymierza do nowo zbudowanej świątyni przez Salomona. Odbywa się ta uroczystość przy śpiewie i muzyce.

Synowie (lewitów) i bracia ubrani w bisior stali na wschód od ołtarza [grając] na cymbałach, harfach i cytrach, a z nimi stu dwudziestu kapłanów, grających na trąbach – kiedy tak zgodnie, jak jeden, trąbili i śpiewali tak, iż słyszeć było tylko jeden głos wystawiający majestat Jahwe, kiedy podnieśli głos wysoko przy wtórze trąb, cymbałów i instrumentów muzycznych przy wychwalaniu Jahwe, że „jest dobry i że na wieki Jego miłosierdzie”, świątynia napełniła się obłokiem chwały Jahwe, tak iż nie mogli kapłani tam pozostać i wypełniać swej służby na skutek tego obłoku, bo chwała Jahwe wypełniła świątynię Bożą (2 Krn 5, 11-14).

Tak więc można powiedzieć, że organy – ten instrument, który zawiera całe bogactwo różnorodnych dźwięków, niby sumę wielorakich instrumentów – stanowią jakby przedłużenie tej liturgicznej muzyki świątyni jerozolimskiej, której najwyższym celem była chwała Boża. Organy też stanowią wymowny przykład inkulturacji. Wszystko bowiem, co szlachetne i piękne, co stworzyła w historii ludzka kultura, w tym i organy, zostaje wprowadzone w hymn uwielbienia Boga Stwórcy człowieka, jego umysłu, talentów i jego serca, spragnionego prawdziwego szczęścia i radości.

Muzyka organowa, jak podkreśla obrzęd, nadaje liturgii „uroczysty charakter, potęguje uwielbienie Boga, sprzyja modlitwie ludu i wznosi dusze do Boga” (p. 1052); pomaga wyśpiewać pieśń na chwałę Boga, który jest „źródłem wszelkiej doskonałości, dawcą natchnienia wszelkiej świętej pieśni (p. 1062), nieprzemijającym pięknem, który mądrze rządzi światem i z dobrocią przyozdabia ziemię”, a dalej jednoczy naszą pieśń w uwielbienie Boga wznoszone przez zastępy aniołów oraz łączy nasze głosy „z pieśnią wszechświata” (p. 1064). Po prostu muzyka organowa wraz z pieśnią i modlitwą zgromadzonego ludu stanowi wspaniałą pomost między liturgią ziemską a niebieską, rozpoczynając tu na ziemi ową „nową pieśń”, którą „wszyscy odkupieni jednogłośnie opiewają (Bożą) świętość” (p. 1064).

2. UŚWIĘCENIE CZŁOWIEKA

Organy też mają służyć uświęceniu człowieka. I dlatego na początku obrzędu celebrans, przygotowując obecnych do przyjęcia błogosławieństwa, poucza, kiedy to naprawdę „dźwięk organów staje się wspaniałym znakiem owej pieśni nowej, jaką winniśmy śpiewać Bogu” I tu powołuje się na św. Augustyna:

wtedy szczerze śpiewamy pieśń nową, kiedy dobrze żyjemy, z radością przyjmujemy nakazy woli Bożej i przez wzajemną miłość wypełniamy nowe przykazanie (p. 1057).

Do tego duchowego współbrzmienia z bogatą i piękną muzyką organową na chwałę Bożą nawołuje pierwsze z proponowanych czytań (p. 1058), zaczerpnięte z Listu do Kolosan:

Jako wybrańcy Boży – święci i umiłowani – obleczcie się w serdeczne miłosierdzie, dobroć, pokorę, cichość, cierpliwość, znosząc jedni drugich i wybacząc sobie nawzajem, jeśliby miał ktoś zarzut przeciw drugiemu: jak Pan wam wybaczył, tak i wy!

I z takim sercem, którym rządzi pokój Chrystusowy, apeluje Paweł Apostoł:

z wszelką mądrością nauczajcie i napominajcie samych siebie przez psalmy, hymny, pieśni pełne ducha, pod wpływem łaski śpiewając Bogu w waszych sercach. I wszystko, cokolwiek działacie słowem lub czynem, wszystko czyńcie w imię Pana Jezusa, dziękując Bogu Ojcu przez Niego (Kol 3, 12-17).

Inne czytania (p. 1059), nawołując do tego wewnętrznego hymnu, wskazują na niedościgły wzór Maryi wyśpiewującej rozradowanym sercem *Magnifi-*

cat, pieśń wielbiącą Boga za Jego wszechmoc, wierność obietnicy i miłosierdzie (Łk 1, 39-47). Przede wszystkim ukazują nam one Jezusa Chrystusa, który „rozradowany w Duchu Świętym” wysławia Swego Ojca, „Pana nieba i ziemi”, za objawienie tajemnicy Boga ludziom pokornym (Łk 10, 21-22).

I o taką służbę muzyki organowej, która by wspierała w tym duchowym zjednoczeniu z pieśnią nową, rozbrzmiewającą w Sercu Chrystusa Pana, modli się Kościół w modlitwie błogosławieństwa:

Prosimy Cię (Panie Boże), pobłogosław te organy, aby nasze hymny pochwalne jeszcze godniej brzmiały przed obliczem Twojego majestatu. Niech nasze uwielbienia i prośby, wspierane dźwiękiem organów, wznoszą się ku Tobie w doskonałej jedności (p. 1064).

I to też jest przedmiotem końcowego błogosławieństwa:

Bóg, który jest godzien wszelkiej chwały, niech was wspomaga, abyście na tej ziemi wielbili Go ustami, sercem i życiem, a kiedyś w niebie wystawiali Go pieśnią nową (p. 1066).

Tak więc i w tym obrzędzie błogosławieństwa organów Kościół „mocą Ducha Świętego [...] wzywa do uwielbienia Boga przez muzykę i śpiew, zachęca do zasługiwania świętym życiem na Jego miłosierdzie” (p. 9) oraz wstawia się za nami, abyśmy przez tę posługę muzyki organowej w liturgii wzrastali w Jego miłości, czerpiąc łaskę uświęcenia płynącą z paschalnego misterium męki, śmierci i zmartwychwstania Chrystusa, który przyszedł do ludzi, „aby zgładzić grzechy świata i obdarzyć braci łaską Odkupienia” (p. 1062). Tym samym obrzęd daje fundament pod prawdziwą duchowość organistów i ustawia właściwie miejsce muzyki organowej w liturgii Kościoła.

DER ORGELSEGEN

Z u s a m m e n f a s s u n g

Das 2. Vatikanische Konzil hat beschlossen, der Pfeifenorgel "als einem Musikinstrument, dessen Klang die kirchlichen Zeremonien majestätischer macht und die Herzen der Gläubigen zu Gott und den himmlischen Dingen erhebt, [...] große Achtung entgegenzubringen" (KL 120).

Dieses Instrument wurde wahrscheinlich Mitte des 2. Jahrhunderts v. Chr. von Ktesibios aus Alexandria erfunden. Ursprünglich handelte es sich dabei um ein hydraulisches Instrument (Wasserorgel). Die pneumatische Orgel gibt es seit dem 4. Jahrhundert n. Chr. Sie wurde in

der Kapelle Pippins des Jüngeren in Compiègne erstmals verwendet. Mit der Zeit wurde sie immer mehr verbessert und fand in ganz Europa Verbreitung.

Heute bildet die Orgel ein wichtiges Element jeder katholischen Kirche und wird sowohl während der Liturgie als auch bei verschiedenen anderen Gottesdiensten und Andachten gespielt. Aus diesem Grunde muß die Orgel "vor ihrer liturgischen Verwendung geweiht werden" (p. 1052).

Der neue Ritus der Orgelsegnung verweist auf ihren Zweck und betont, daß "das Musizieren während der heiligen Tätigkeiten vor allem auf den Lobpreis Gottes und die Heiligung der Menschen abzielt. Der Klang der Orgel wird zu einem hervorragenden Zeichen des neuen Liedes, das wir Gott singen sollen" (p. 1057).

Zu diesem neuen Lied ermuntern sowohl die Lesung aus dem Brief des heiligen Apostels Paulus an die Kolosser (Kol 3, 12-17) sowie der Responsorienpsalm, der an die Musiktradition des Jerusalemer Tempels anknüpft.

Die Formel der Orgelsegnung bildet somit einen Lobpreis Gottes als der "unvergänglichen Schönheit" als auch eine Bitte darum, daß die Gläubigen die Heiligkeit Gottes "mit Herz, Mund und ihrem ganzen Leben" lobpreisen (p. 1064).

Aus dem Polnischen übersetzt von Herbert Ulrich